

УДК 338.22:339.137

ІНСТРУМЕНТИ І МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Антоненко К.В., Шалдишева В.Ю.

*Інститут міжнародних відносин, Національний авіаційний університет, Київ, Україна
E-mail: ipkatya@ukr.net*

В статті розглянуто інструменти і методи дослідження конкурентоспроможності та ефективність їх взаємодій. Представлено аналіз забезпечення конкурентоспроможності та запропоновані найбільш ефективні методи.

Ключові слова: конкурентоспроможність, світова економіка, економічна політика.

ВСТУП

Україна займає вагомe місце у світовій економіці, але рівень життя населення не досягає того рівня, на якому він має бути, тому це викликає необхідність пошуку нових інструментів і методів. Однією зі складних проблем українського ринку є створення передумов впливу ринкової інфраструктури на формування конкурентного середовища і потенціальних конкурентів. Такі процеси потребують усвідомлення суб'єктами виробництва необхідності радикальних змін їхнього виробництва та активізацію суб'єктів інфраструктури щодо мобілізації кредитних і капітальних ресурсів цих змін і постійного оновлення виробництва. Важливим елементом ринку є конкуренція. Для української економіки характерний значний рівень монополізації, тому створення конкурентного середовища є проблемним питанням.

Формування конкурентного середовища в Україні пов'язане із створенням ринкової інфраструктури; приватизацією великих комбінатів, створенням великих і середніх фірм. Перше і друге потребує організаційної реструктуризації, демонополізації. Конкуренція передбачає стан ринку, за якого жодна фірма не в змозі впливати на ринкову ціну товару чи послуги. Така конкуренція має назву «досконала». Утворення монополій призводить до порушення механізму ринкового ціноутворення і деформації розподілу ресурсів. Негативними наслідками монополізму є руйнування ринкового механізму, а отже й економіки загалом. Не маючи потреби у підтримці високого конкурентного середовища, монополія породжує тенденції до гальмування НТП. В Україні особливо відчутним є вплив монополій на продуктивну та ефективну функції праці і капіталу. Гальмуючи стимули використання досягнень НТП, монополія робить економіку марнотратною, перешкоджає її інтенсифікації. Першим кроком на шляху демонополізації в Україні мають стати заходи, спрямовані на захист від монополізму і сприяння конкуренції: розвиток установ ринкової інфраструктури і механізму вільного руху праці, капіталів і товарів; заборона на законодавчому рівні утворення об'єднань картельного типу для захисту цінової конкуренції; реєстрація товарних знаків і марок товарів для того, щоб уможливити диференціацію продуктів і конкуренцію за важливим параметром, таким як якість; аналіз цін, порівняння їх із цінами на інших

паралельних ринках, контроль за прибутками та витратами з боку органів влади для того, щоб визначити конгруентність чи монопольність ціни, за якими продаються товари.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі вивчення впливу ринкової інфраструктури на конкурентне середовище присвячено наукові праці багатьох вітчизняних і закордонних учених. Заслужують на увагу з цього питання наукові публікації Новицького В.Є., Базилевича В.Д., Барроу К., Білоус О.Г., Геєця В.М., Майєра Дж.М. та інших.

Мета даної роботи полягає у дослідженні конкурентоспроможності України у сучасних міжнародних економічних відносинах та розгляді засобів економічної політики, спрямованої на підвищення рівня конкурентоспроможності країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні в Україні стали більше приділяти увагу розгляду проблем конкурентоспроможності держави та шляхів їх подолання. Проблема конкурентоспроможності країни стає більш актуальною в умовах глобальної боротьби за конкурентні переваги на світових ринках товарів, послуг, капіталів, робочої сили, фінансів та інформації. Конкурентоспроможний стан України в умовах євроінтеграційних процесів полягає в тому, що за останні роки рівень економіки країни надалі залишається нестабільним, але не зважаючи на це наша країна шукає шляхи покращення рівня економіки. Основне завдання структурної перебудови економіки України — формування сучасної, ефективної, раціональної, екологічно безпечної структури економіки та створення конкурентоздатного вітчизняного виробництва на основі реалізації абсолютних та відносних переваг країни. Метою держави з перехідною економікою має бути формування соціально орієнтованої ринкової економіки, яка б на основі розвитку національного конкурентоздатного виробництва забезпечила гідний рівень життя населення та добробут нації в цілому. Для впровадження цієї мети в реальність Україна має здійснити серйозні структурні зміни, у певному сенсі перебудувати економіку. Вирізняють дві моделі перебудови економіки: американську та японську. Американська (так зване стихійне входження в ринок) — передбачає поступовий характер реформ, пасивну роль держави у цьому процесі, яка зводиться в основному до законодавчої діяльності й використання традиційних економічних важелів регулювання. Японська — передбачає активну роль держави у трансформаційному процесі: державне сприяння входженню в ринок та жорсткий контроль з боку держави на основі використання комплексу прямих, непрямих, економічних, правових, специфічних і нетрадиційних методів регулювання (рис. 1) [1, с.28].

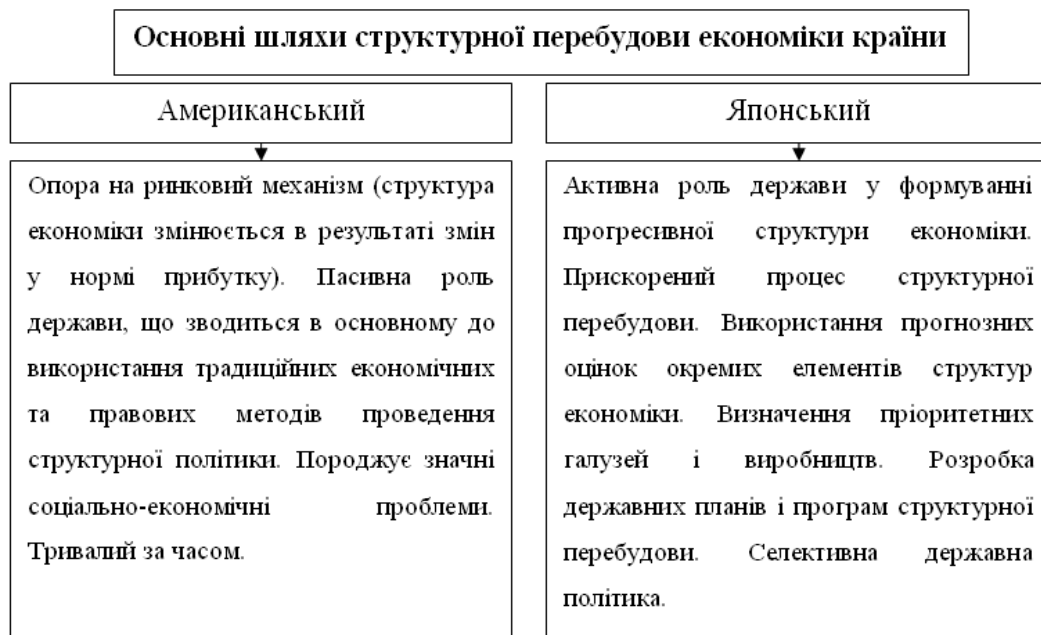

Рис. 1. Основні шляхи структурної перебудови економіки країни

Звичайно японська модель є більш ефективною та гарантує швидкі зміни, які призведуть до економічного зростання, але відкритим залишається питання чи здатна Україна її втілити. Як показує практика, український уряд може приймати виключно пасивну роль в управлінні економікою, що відкидає країну до американської моделі та затягує процес структурної перебудови економіки. Але незалежно від обраних методів, найважливішим є досягнення мети - формування сучасної, ефективною, раціональної, екологічно безпечною структури економіки та створення конкурентоздатного вітчизняного виробництва на основі реалізації абсолютних та відносних переваг країни [2, 3].

Як свідчить порівняння показників за 2011-12рр. та 2010-11рр. за субіндексом загальних вимог в Україні знизився рівень здоров'я та початкової освіти, а субіндекс підсилювач ефективності демонструє зниження ефективності ринку праці. Все це означає, що умови життя населення знаходяться на незадовільному рівні, а це в свою чергу свідчить про неефективність соціальної політики. Саме тому, вчасними можна вважати соціальні ініціативи Президента України Януковича В. Ф. «Нова якість соціальної політики», висловлених на засіданні Кабінету Міністрів України в березні 2012р. Вони передбачають 4 напрямки соціальних реформ (рис. 2).

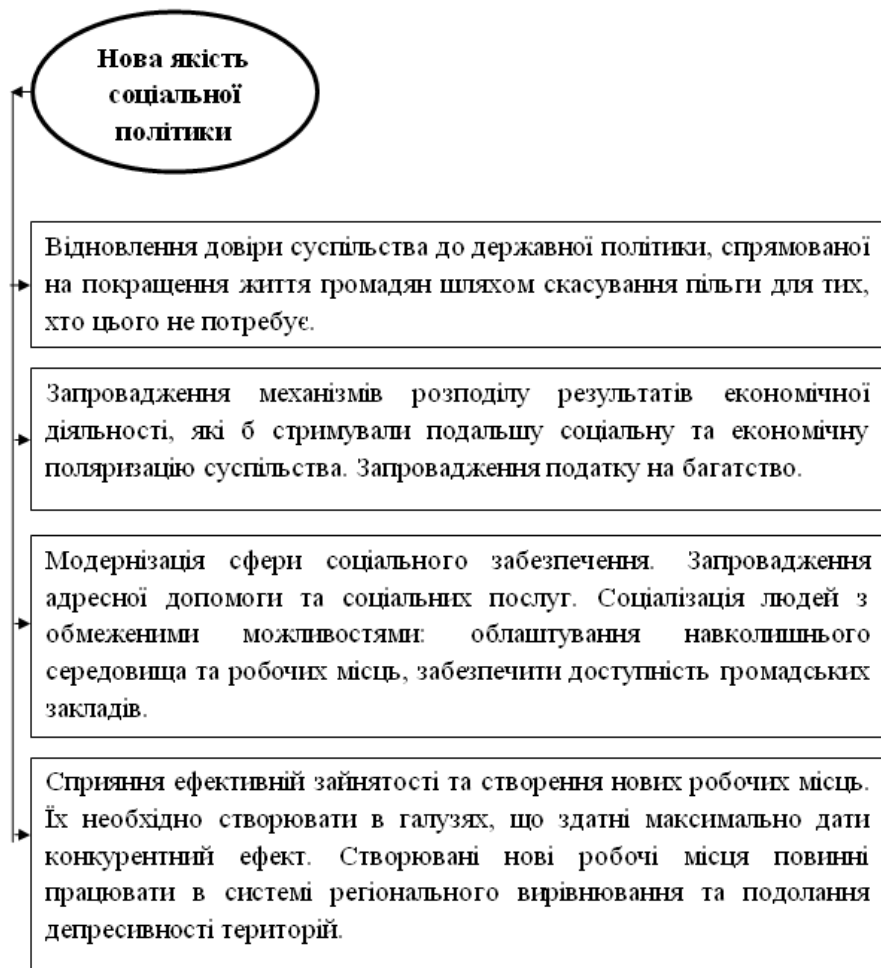

Рис. 2. Стратегічні напрямки соціальних ініціатив Президента України

Аналіз рейтингів окремих країн за індексом глобальної конкурентоспроможності свідчить, що найвищу позицію в них займають країни з економікою, яка базується на високих технологіях та інноваціях. Сучасна ж Україна майже втратила позиції технологічного лідера, яким була у ряді галузей в 70-80-роки минулого століття. Для того, щоб не перетворитися на світову периферію, що виготовляє дешеву сировинну продукцію, Україна повинна через 15-20 років забезпечити перехід до 6-го технологічного укладу. Сьогодні більшість наших виробництв відносяться до 3-го і 4-го технологічних укладів. Наприклад, основа нинішнього промислового і експортного потенціалу – металургія і хімія – представляють 3-й технологічний устрій.

Розвиток шостого технологічного укладу несе за собою наноелектроніку, молекулярну і нанофотоніку, наногетерогенні системи, нанобіотехнології, наносистемну техніку. Тому дуже важливо розвивати нові наукоємні виробництва, такі як біотехнології, програмне забезпечення та ін. Ряд наукоємних галузей, в яких

наша країна має значні досягнення та потенціал, необхідно зробити пріоритетними, для того, щоб в майбутньому вони стали основою нової структури вітчизняної економіки. Україна посідає четверте місце у світі в ракетно-космічній сфері, надає 9 % загальносвітових послуг у цій сфері; шосте місце – серед виробників авіаційної техніки; четверте-п'яте – серед виробників авіаційних двигунів і газотурбінних установок, дев'яте-десяте – надчистих матеріалів для напівпровідників; шосте – серед експортерів озброєнь. Практично всі види монокристалів, які є основою інформаційних технологій, можуть вироблятися в Україні [4].

Основою для переходу України до 6-го технологічного укладу має бути широке запровадження інноваційної діяльності, як на рівні держави, так і на рівні приватних підприємств. Інноваціями є цілісний процес, що складається з 8 стадій (від виникнення ідеї до реалізації товару на ринку), який призводить до виникнення нової (такої, що не має аналогу для порівняння), або удосконалення існуючої технології чи виробу (що є кращими за своїми якостями за попередні). Перехід до інноваційної моделі економічного розвитку потребує реалізації трьох головних завдань:

1. Розвитку конкурентоспроможного підприємницького сектора.
2. Визначення відповідності пріоритетам розвитку.
3. Повноцінної інтеграції в глобальну інноваційну сферу [5].

Для інтенсивного інноваційного піднесення економічної сфери досить важливим є вдосконалення державної політики і законодавства, спрямованого на стимулювання інноваційних процесів; наявність у пріоритетних галузях великих національних компаній, що здійснюють масштабні програми виробництва і просування на ринки конкурентоспроможної продукції; розвиток сучасної мережі інноваційної інфраструктури.

Україна має реальні передумови для створення й утвердження інноваційної моделі розвитку економіки. Насамперед це високий науково-технічний, кадровий та інтелектуальний потенціали, розвинута навчально-наукова система, високий освітній рівень населення, наявність кваліфікованої робочої сили, а з іншого боку, закріплення технологічного відставання України від розвинених держав світу. Простежуючи динаміку розвитку України, можна зазначити, якщо перші роки економічного зростання супроводжувалися певним поживанням у сфері інноваційної діяльності, з 2002 р. частка промислових підприємств, які здійснюють технологічні інновації, невпинно скорочується. Це означає, несформованість в Україні зв'язку науки, технологій та виробництва, що підтримувало б запровадження інновацій.

Першочерговим завданням формування інноваційної моделі розвитку в Україні має стати подолання хибного уявлення про можливість зробити це через механічне відновлення необхідних рівнів державного фінансування науково-технічної сфери. Необхідне встановлення взаємозв'язку економіки, науки, технологій та виробництва, а відповідно і поєднання державної політики та активності незалежних економічних суб'єктів, які, діючи відповідно до власних економічних інтересів та стратегічних орієнтирів, об'єктивно сприяють розвитку інноваційної діяльності в Україні. Для цього в структурі науково-технічної та інноваційної політики держави має відбутися зрушення на користь збільшення питомої ваги засобів непрямого стимулювання інноваційної діяльності.

Податкова система мусить виступити в ролі одного з важливих інструментів інвестиційного забезпечення засад інноваційної моделі розвитку в Україні. Засобом забезпечення цільового використання коштів, отриманих унаслідок інноваційних податкових пільг, має стати впровадження механізму спеціальних індивідуальних рахунків у Державному банку реконструкції і розвитку.

Побудова інноваційної моделі розвитку потребує й потужного інституційного забезпечення. Ідеться про розвиток різноманітних організаційних форм інноваційного підприємництва, відновлення пільгового режиму для технопарків, створення «бізнес-інкубаторів», формування та діяльність технополісів.

Технологічні парки в Україні – це науково-технологічні парки, що поєднують науково-дослідні, технологічні й виробничі підприємства, забезпечують найшвидше впровадження результатів науково-дослідних і пошукових робіт, винаходів у промисловість і бізнес. Головне завдання цих інноваційних структур – сприяти розвитку високих і надвисоких технологій. Сьогодні в найбільш розвинутих країнах світу існують і успішно функціонують сотні таких структур, і їх кількість постійно збільшується [6].

Важливу роль для розвитку інноваційної діяльності відіграють бізнес-інкубатори. Найефективніший шлях упровадження науково-технологічних розробок пролягає через розгалужену мережу малих і середніх інноваційних фірм, здатних швидко і з мінімальними витратами розробляти конкурентоспроможну наукомістку продукцію. Тож сьогодні чимало провідних наукових установ створюють технопарки як ефективний інструмент взаємодії науки й бізнесу. Учасниками технопарків можуть бути вже існуючі підприємства, зацікавлені у співпраці з науковим центром у сфері впровадження його розробок або у використанні інфраструктури та обладнання наукового центру. Проте часто виникають зовсім нові інноваційні підприємства, що не мають досвіду ведення бізнесу і потребують підтримки з боку спеціальних «технологічних бізнес-інкубаторів», які формують сприятливе підприємницьке середовище для початківців з усім спектром наукових, виробничих, фінансово-кредитних послуг та менеджменту.

Залежно від місцевих умов та можливостей ці бізнес-інкубатори мають різні форми і надають різні послуги. Якщо раніше вважалося, що головна їх функція – надання початківцям приміщення на пільгових орендних умовах, створення умов для співпраці компаній-орендарів та розвиток їх «синергії», то зараз акцент зміщується на різноманітні послуги, якими можуть користуватись навіть компанії, що мають свої приміщення зовні – асоційовані або «віртуальні» члени бізнес-інкубатора.

З'явилися «віртуальні інкубатори», або «інкубатори без стін», які взагалі не надають приміщень в оренду. Такі інкубатори особливо популярні в галузі комп'ютерних технологій, але існують і в інших галузях. Вони відрізняються від Центрів підтримки бізнесу тим, що забезпечують довгострокову підтримку клієнтів, спрямовану на зростання бізнесу, і використовують ефекти «синергії» між компаніями-клієнтами.

Сутність інновацій у розвитку економічних процесів полягає в задоволенні нових суспільних потреб через створення, поширення і споживання нових товарів на основі використання результатів наукових та науково-технічних робіт, що змушує ринкову економіку піднятися на новий рівень динамічної рівноваги.

Специфіка стратегічного управління інноваційною діяльністю в національній економіці полягає у визначенні інновацій як товару при одержанні науково-технічного результату. Однією з головних особливостей споживчої вартості інновацій як нового знання порівняно з новими речовими товарами є її нематеріальний характер, що не зазнає фізичного зносу доти, доки морально не застаріє. Необхідність стратегічного управління інноваційною діяльністю зумовлена вирішальним впливом на макроекономічні показники економічного зростання; зміною структури економіки в напрямі збільшення частки наукоємного виробництва і сфери ділових послуг, виникненням одних виробництв і галузей та поступовим відмиранням і знищенням інших; економічною організацією суспільства за рахунок появи венчурних елементів, посилення горизонтальних зв'язків; підвищенням рівня життя населення, освіти й охорони здоров'я, вирішенням проблем зайнятості тощо.

Пріоритетами створення конкурентоспроможної інноваційно активної економіки є: стимулювання ринкового попиту на інновації та підтримка ринків, найбільш сприятливих нововведень; стимулювання інновацій у державному секторі з урахуванням подолання елементів бюрократії; посилення інноваційної складової всіх напрямів національних політик та їх інтеграція для поліпшення інноваційного середовища; посилення інноваційної політики в регіонах.

Таким чином, конкретні економічні умови, накопичений інноваційний потенціал, забезпеченість природними та інвестиційними ресурсами є необхідністю для вирішення питань інноваційного характеру [6].

Незаперечним є факт, що основою конкурентоспроможності країни є конкурентоспроможні національні підприємства. Тому у справі розвитку конкурентоспроможності підприємств промислової політики держави має

бути спрямована на розв'язання наступних завдань:

- вдосконалення нормативно-правової бази розвитку конкурентного середовища;
- розвиток вимогливого попиту на продукцію і послуги шляхом введення прогресивних стандартів якості;
- стимулювання підприємств до проведення глобальної стратегії щодо перспектив розвитку, підвищення ефективності, конкурентоспроможності та розширення експорту;
- постійний розвиток і вдосконалення інфраструктури;
- проведення узгодженої структурної політики з іншими країнами щодо розвитку конкурентоспроможності підприємств і забезпечення рівних умов конкуренції.

На шляху побудови конкурентної економіки експертами відзначається складність і суперечливість національного законодавства. Отже ключовим питанням є узгодження інноваційного, корпоративного, інвестиційного, податкового та соціального законодавства, а також прийняття відповідних підзаконних актів, які б забезпечили практичне введення в дію прогресивних норм цих законів. А взагалі, забезпечення конкурентоспроможності економіки України потребує затвердження на законодавчому рівні Державної програми спеціальних заходів, серед яких:

- регулювання цін та витрат монополістів;
- запобігання диспаритетності між цінами на внутрішньому ринку України та світовими цінами на товари і послуги;

- здійснення контролю за якістю, відповідністю та безпекою продукції;
- розбудова інститутів довгострокового кредитування;
- запровадження стимулів ресурсозаощадження, насамперед енергозаощадження в податковій та амортизаційній політиці;
- розбудова національної інноваційної системи та впровадження заходів підтримки інноваційної діяльності;
- сприяння інвестиційному спрямуванню доходів населення;
- активізація механізмів державних закупівель;
- формування та впровадження комплексу податкових стимулів, які заохочували б інвестиційні та інноваційні процеси, реалізацію соціальних завдань, розширення робочих місць;
- формування сучасних інструментів стимулювання розвитку депресивних територій;
- збільшення обсягів бюджетного інвестування та підвищення його ефективності;
- реформування ринку праці з метою підвищення його гнучкості;
- впровадження сучасного інструментарію захисту внутрішнього ринку та відстоювання інтересів національних виробників.

Цілком очевидно, що реалізація означеного комплексу завдань не може відбутись одночасно. З огляду на це варто виділити послідовні етапи реалізації відповідної державної політики.

На першому етапі необхідно спрямовувати зусилля на наближення продуктивності праці до рівня високорозвинених країн світу. Основним завданням для національних компаній мають стати збереження наявного потенціалу конкурентоспроможності та розширення виробництва за рахунок впровадження сучасних технологій і нових продуктів, насамперед, в секторах, в яких це принесе найбільшу віддачу.

Другий етап – це етап який повинен буде сформувати стабільне конкурентне середовище на основі міжнародних норм і стандартів, яке спонукає до продуктивної конкуренції на глобальному рівні та надає можливості для ефективної конкурентної поведінки вітчизняних суб'єктів господарювання.

Третій етап полягає у інноваційному зростанні. Він має на меті перерозподіл матеріальних і фінансових ресурсів за інноваційними напрямками економічного розвитку, на формування основних засад інформаційного суспільства

Таким чином, забезпечення конкурентоспроможності української економіки потребує насамперед активізації економічної діяльності. Тільки на цьому шляху Україна зможе на гідних засадах інтегруватися у світове співтовариство, забезпечити необхідний рівень економічної безпеки та добробуту населення [5].

ВИСНОВКИ

Цілком очевидно, що реалізація означеного комплексу завдань не може відбутись одночасно. З огляду на це варто виділити послідовні етапи реалізації відповідної державної політики.

На першому етапі необхідно спрямовувати зусилля на наближення продуктивності праці до рівня високорозвинених країн світу. Основним завданням для національних компаній мають стати збереження наявного потенціалу

конкурентоспроможності та розширення виробництва за рахунок впровадження сучасних технологій і нових продуктів, насамперед, в секторах, в яких це принесе найбільшу віддачу.

Другий етап – це етап який повинен буде сформувати стабільне конкурентне середовище на основі міжнародних норм і стандартів, яке спонукає до продуктивної конкуренції на глобальному рівні та надає можливості для ефективної конкурентної поведінки вітчизняних суб'єктів господарювання.

Третій етап полягає у інноваційному зростанні. Він має на меті перерозподіл матеріальних і фінансових ресурсів за інноваційними напрямками економічного розвитку, на формування основних засад інформаційного суспільства

Таким чином, забезпечення конкурентоспроможності української економіки потребує насамперед активізації економічної діяльності. Тільки на цьому шляху Україна зможе на гідних засадах інтегруватися у світове співтовариство, забезпечити необхідний рівень економічної безпеки та добробуту населення.

Список літератури

1. Авдокушин Е.Ф. Міжнародні економічні відносини. - Навчальний посібник. – Москва : Информационно-внедренческий центр «Маркетинг». – 2004. – 347с.
2. Жаліло Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. – Київ : НІСД. – 2005. – 388с.
3. Зіденберга А., Хоффман Л. Україна на роздоріжжі. Пер. з англ. Київ : Фенікс. – 2005. – 230с.
4. The Global Competitiveness Index 2011-2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>
5. The Global Competitiveness Report 2011-2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>
6. Organization For Economic Co-Operation And Development // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.oecd.org>

Антоненко К.В. Инструменты и методы обеспечения конкурентоспособности Украины / К.В. Антоненко, В.Ю. Шалдишева // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: «Экономика и управление». – 2012. – Т. 25 (64). № 3. - С. 11-19.

В статье рассмотрены инструменты и методы исследования конкурентоспособности и эффективности их взаимодействий. Представлен анализ обеспечения конкурентоспособности и предложены наиболее эффективные методы.

Ключевые слова: конкурентоспособность, мировая экономика, экономическая политика.

Antonenko K.V. Instruments and methods of ensuring competitiveness of Ukraine / K.V. Antonenko, V.Y. Shaldisheva // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. – Series: Economy and Management. – 2012. - Vol. 25 (64), № 3. – P. 11-19.

The article is devoted to the tools and techniques of research of competitiveness and the efficiency of their interactions. Presents an analysis of security competitiveness and offered the most effective methods.

Keywords: Competitiveness, The World Economy, Economic politics.

Статья поступила в редакцию 11. 12. 2012 г.